

ezeket a félelmeit, szorongásait jobbra magában tartja, nem osztja meg senkivel, ezáltal, ha mondhatom, csak még jobban felerősíti azokat.” Nem tudni tehát, hogy a bizarr halálesetek valóban egy sátánista konspiráció következményeképpen forgatják-e fel a nyolcvanas évek Szolnokának nyugalját, vagy csupán a főhős-elbeszélő merész képzelete keresi meg a másképpen értelmezhetetlen epizódokat koherens történetté kombináló narratívát. És ha már ez a történetszál ily markánsan kérdőjeleződik meg, akkor végeredményben az sem kizárt, hogy maga a beszerzés-történet is a túlfűtött gyermeki képzelet eredménye. Benedek ezt a lehetséges olvasatot mindvégig nyitva hagyja, mi több, a regényzárlatban, amelyben a felütéshez ha-

sonlóan ismét a felnőtté és íróvá lett Tóth Bence szólal meg, van egy csavar, amely még azt az értelmezési lehetőséget is nyitva hagyja, hogy a narrátornak egyszerűen csak végképp elment az esze.

Benedek Szabolcs tehát ismét olyan regénnyel rukkolt elő, amely a rá jellemző történet-központúsággal épít fel hiteles korrajzot, és a reáliákra való hivatkozások, valamint popkulturális utalások bőséges használatával szavatolja annak hitelességét. Ezt már megszokhattuk a szerzőtől. Benedek írói bátorságát bizonyítja azonban, hogy nem fél kívül merészkedni szerzői komfortzónáján, és arra is hajlandó, hogy látszólag a legkevésbé sem összeilleszthető regényzsanerek kliséit gyúrja össze egyedi merész, eklektikus eleggyé.

KELEMEN ERZSÉBET

Gáspár Ferenc: Pósa Zoltán, akinek nyitott könyv az élete

Coldwell, 2016

KELEMEN ERZSÉBET (1964) Debrecen

Kortárs írók, költők monográfiatorozatát indította el a Coldwell Kiadó: 2016 őszén megjelent az *Élő irodalom* című ciklus első három kötete, amely Csontos János, Kontra Ferenc és Pósa Zoltán életművét mutatja be az olvasóknak.

Az írás „az a képesség, amit az ember nem kiharcol [...], nem kiküzd saját magának, hanem megadatik. [...] Az Istentől kapott talentumokat nem herdalhatjuk el” – vallja Pósa Zoltán egy interjú alkalmával. A költő a kapott isteni adományt valóban megsokszorozta: immár huszonnégy önálló kötettel (regényekkel, elbeszélésekkel, versekkel, monográfiával, interjúregénnyel) és több mint négyezer tanulmánnyal, kritikával rendelkezik. Életművének tematikus szervezőeleme a hit és az ehhez kapcsolódó bibliai allúziók, a magyarság sorskérdései, a társadalmi-politikai kérdések, a szenvedés motívumával a halál és a szorongás, a hitvesi szerelem, valamint az önazonosság és létmeghatározás. Pósa Zoltán azon kevés alkotó közé tartozik, aki nem ragad meg a térbe és időbe zárt lét szűk dimenziója között, hanem – hitvallása szerint – a lét metafizikus lényegének föltárására törekszik. Feladatának érzi, hogy meghatározza létünket és helyünket a világegyetemben, s nem szűnik meg kutatni a választ az emberiség kezdete óta jelen lévő ontológiai kérdésre, hogy „mi végre vagyunk e vilá-

gon élet és halál pólusai közé szorítva”. Róla írt könyvet a szintén népszerű regényíró, Gáspár Ferenc.

Gáspár a szövegét nem a műfaj domináns, tradicionális szabályai alapján építi fel, hanem egy életmű-prezentációt alkot meg, időnként értelmezői instrukciókkal vagy köznap fordulatokkal és saját élményanyaggal is átszöve. A művekből megfogalmazott, kihallott teorémák közvetítésében szétválaszthatatlanná válik (az életművet értelmező) szerző és alkotó.

Az *Előszóban*, valamint a kötetcímben a főmondatától vizuálisan is elválasztott alcímszerű tagmondatokkal jelzi a formabontó eljárást: *Pósa Zoltán, akinek nyitott könyv az élete*, aki a narratív távolságot legtöbbször felszámolja, s „azonos a főhőisével”.

Gáspár a Pósa-korpusz végigolvasására nemcsak intellektuális motivációt ad, de a kultikus olvasót a monologikus olvasás mellett a dialogikus interakcióra is ösztönzi (ő maga is párbeszédet folytat a szöveggel saját élményhátterét felidézve, korszaktapasztalatait hozzáfűzve). A regénybeli szálak és a saját szövegbetétek, élmények, valamint az aktuálpolitikai kérdések harmonikus szétválaszthatatlansággal kapcsolódnak egybe. Erre az egyik legszemléletesebb példa az *Aranykori tekercseket* tárgyaló rész. Az objektív szövegjelentés és a mo-

nográfiaiíró szövegértelmezése a befogadó újabb olvasatában így egy „interszubbjektív egységet” (Ian Maclean) hoz létre.

Irodalmi szövegek olvasásakor a jelentések összeállítása, a betöltetlen helyek olvasó által történő kiegészítő eljárása a Pósa-művekben még annnyival több, hogy tudatosan megkomponált, megformált valós üres helyek feladványaival is találkozunk, amelyek arra készítetik az olvasót, hogy kitöltse azt: „Pósa szereti a balladaszerű kihagyásos szerkesztést, [...] az olvasó fantáziájára bízva a részek kitöltését”.

Az író az avantgárd vendégszöveg-technikájával is él: Gáspár Ferenc gondosan interpretálva kiemeli ezeket a részeket. Az intertextualitás mellett (Karinthy, Bulgakov, Nietzsche, Hernádi Gyula, Dante, Dosztojevszkij, Sarkadi, Babits, Goethe) allúzióval (*Hamlet, Bűn és bűnhődés, A Karamazov testvérek* vagy a többször említett *A Mester és Margarita, Faust, Toldi, Utazás a koponyám körül, Egy mondat a zsarnokságról, Babits Jónás könyve* vagy *A magyar Ugaron című Ady-vers*) és reminiscenciával is találkozunk (Moldova György, *Malom a pokolban*), s a szerző többször von párhuzamot az értelmezés során más művel. A prózai alkotások értelmezésében Gáspár Ferenc otthonosan mozog, regényírói, alkotói attitűdjé a közvetlen hangnemmel él, a szűzsé ismertetésében pedig időnként a szlenges szóhasználatot is megengedi („Tíbsi, miután lerázta Esztert”; „kamu” ~ 'huzugság, blöff'; „beszól Bertának” ~ 'megmondja a véleményét'; „kiborítja a bilit”; „kipakol” ~ 'mindent elmond'; „az időt pontosan belőhetjük”; „kiveri a biztosítékot”).

Gáspártól megtudjuk, hogy Pósa Zoltán „szerepi a városok részletes leírását”, s gyakori nála a retrospektív alkotói mód, valamint a filozofikus körmondatok és az irodalmi, filmtörténeti utalások. A Pósa-művekből pedig csalthatatlan érzékkel emeli ki a legszebb részeket: „megtanulod szeretni az egész országot a hegyeken túl is, és nagyszüleid fájdalmát átérzve siratni kezded ama kilencven éve ránk mért csonkaságot, amelybe belenyugodni soha nem szabad igazán. És ez a közös kín, azáltal, hogy látszólag röghöz köt, szabadbaddá tesz, mert általa tudod, hogy ez a föld a tiéd, és mindig is a tiéd, a tiétek lesz, akik ugyanazt a nyelvet beszélték, amelyre majd a gyermeked megtanítod” (*Az ifjúság maradéka*).

Egy recenzióban hiba lenne egy gazdag, a kortárs irodalomban meghatározó erejű életmű feltárásának monográfiaiírói attitűdjét kritikus olvasói

omnipotenciával megközelíteni, de egy észrevétel, pontosítás elkerülhetetlen ahhoz, hogy idézet és idéző személye releváns legyen. Ahogy Gáspár Ferenc jelzi, a saját tanulmányaimban valóban emlitem, hogy „Pósa Zoltán pályáját költőként kezdte” (lásd: „Irodalmi pályáját versírással kezdte, s ez az alkotói kifejezésmód végigkíséri életművét” – *Örök jelen. Pósa Zoltán A fehér bohóc feltámadása című kötetéről*, Agria, 2012. ősz, 225.), de a monográfia további nekem tulajdonított megállapításai már nem tőlem származnak. (Lásd a 150. oldal 3. bekezdését: „Egyik leghűségesebb kritikusa, Kelemen Erzsébet [...] több tanulmányában [...] leírja: Pósa Zoltán pályáját költőként kezdte. Ám mivel keresztény, nemzeti elkötelezettségű, mindehhez ráadásul egzisztencialista, éterien monogám és az abszurd iránt is fogékony verseket írt, első verseskötete csupán 1997-ben jelent meg. 1990 előtt két antológiától [*Kapuk előtt*, Miskolc, 1970, *VER/S/ZIÓK*, Magvető–JAK Füzetek, 1982] és az elszórt, főként katolikus egyházi fórumokon megjelent verspublikációktól eltekintve [Délmagyarország, Hajdú-bihari Napló, Egyetemi Élet, Új Ember, Igen Jel] mindenütt zárt ajtók fogadták. Az ellenzéki költők csoportosan tudtak megjelenni, de ő nem tartozott sem a népi, sem az urbánus »szekták« egyikébe sem. A legrosszabbnak számított: klerikális, vallásos költőnek, kit ráadásul mint reformátust az 1990 előtti mértékadó katolikus fórumok is csupán szökőévente engedtek szóhoz jutni.”) Ahogy a 165. oldal utolsó bekezdése, szóhasználata sem! („Kelemen Erzsébet úgy értékeli e verstípust, hogy a szó hagyományos értelmében e tucatnyi vers látszólag képtelen módon, de a leghagyományosabban lírai költeményeket tartalmaz. A ciklus címadó versében, ha örült módján is, ha bolondériásan is, de megvallja a haza iránti hűségét és szeretetét.”) A *Sültbolond* ciklusról ugyanis a következőt írtam: „A számkivetettség keserűségét, az elkomorult hangot a *Sültbolond* ciklus ellenpontozza, aminek az üdítő hatása mellett a meglepetésszerű bravúrja az, hogy akkor lesz leglíraibb a hang és jelentésében sokrétűbb a költemény, amikor elszakad a vers az intellektuális horizonttól (*Zavaros mondóka*). Nyelvi játék és humor jellemzi ezt a ciklust” (*Múlt és jövő metszéspontján. Pósa Zoltán Egy az Isten című kötetéről*, Pannon Tükör, 2015/3, 84.)

Gáspár Ferenc a prózai és lírai művek után szól a tanulmányíró Pósaról is, a Hernádi Gyulával való barátságról, valamint a Pósa-recepciót is feltérképezi.

jellemzi ezt a ciklust” (*Múlt és jövő metszéspontján. Pósa Zoltán Egy az Isten című kötetéről*, Pannon Tükör, 2015/3, 84.)

Gáspár Ferenc a prózai és lírai művek után szól a tanulmányíró Pósaról is, a Hernádi Gyulával való barátságról, valamint a Pósa-recepciót is feltérképezi.

A monográfiában sikeresen bemutatja azokat a „koncentrikus köröket”, amelyeket az író bejár a regényeiben a „szocializmus tájain”, jelezve az önmegvalósítás lehetetlenségét a diktatúrákban, s önmaga megtalálását, kiteljesedését az istenhit, az alkotás és a szerelem hármásában.

„Gyémántkeménységű regény” – írja Gáspár a *Menekülés négy sávon* című avantgárd műről, remiszenciát teremtve Pósa Zoltán korábbi meghatározásával („gyémántfekete szintézisregény”). Ha elmélyülünk az életműben, ugyanezt mondhatjuk a többi alkotásról is: jelentős drágakő mindegyik.

ARTZT TÍMEA

Szabó T. Anna: Törésteszt

Magvető, 2016

ARTZT TÍMEA (1977) Monor

Szabó T. Anna *Törésteszt* című első prózakötetének borítóján Szilágyi Lenke felvétele látható, egy baba néz keresztül az üvegen, amely hátulról kap megvilágítást. A művi beállítást igyekszik oldani a testet burkoló zöld szín, a mellkasára vetülő árnyék, amely elrejtí meztelenségét. Az üvegen áthatoló fény vízcseppek nyomát rögzíti. A magányos babaszobák világát idéző kép és az autók töréstesztjét eszünkbe juttató cím nem simul össze, mégis mozgásba hozza több novella vezérmotívumát; az egymástól távol eső dolgok, arc(csont)ok és az anyagok törékenységét (*Porcelán*); az emberpótló szilikontermékek világát (*Kicsibaba, Plüss*). Jelzi a víz mint többértelmű metafora fontosságát, amely fenntartó és megtartó (*Tenyér és hold*) vagy ijesztő közeg (*Türkiz*). A vízhez gyakran társul a fény és az átlátszóság képzete: „A fájdalom is olyan, akár a víz és a fény: van. [...] Mindent üvegen át nézett, mint aki most már mindig kívül akar állni a világon” (*Tenyér és hold*). Ez a sor a különböző szerepekbe bújó narrátor ars poeticájaként is olvasható.

Az én-elbeszéléseket vagy az attól kevésbé elkülönülő szabad függő beszédet olvasva a női hangokat érezzük uralkodónak, noha vannak szerethető és kevésbé szerethető férfi elbeszélők, akik feleségükről (*Tavaszi szél, Jolán, Sztráda*), anyjukról (*Veronka és a nerc*), lélekkel teli vagy lélektelen hódításaiokról (*Vízhang, Cruelty free*) mesélnek; illetve az emberi kapcsolatok hiányáról (*Kharón*), sőt pszichopatológiájáról (*Plüss*). Felbukkannak az anyaságot (*Kőgyerek*) vagy a homoszexualitást (*Küklopsz*) érintő tabuté-

mák; kirajzolódik a szilikonbabával élő magányos nő (*Kicsibaba*) vagy férfi portréja (*Plüss*). A női tudatból előjönnek a rémromantika divatos szexuális ragadozói (*Dákó és lidércfény*), a vámpír (*Vér*), a vérfarkas (*Hold*).

Rövid, dinamikus közléseket, gondolatpárhuzamokat, háromszavas ismétléseket tartalmaz a kötetnyitó *Origó*, amelyet Szőcs Attila *Fekete fürdőruha* című festménye ihletett. A létigéssel tűzdelt nominális stílusú szöveg a nőiségétől megfosztott testet állítja origóba: „Eszköz, nem fészek [...] víz lötyög a méhben, puszkagolyó.” Az úszólányt ábrázoló Szabó T. Anna a versenysportok kíméletlen világára

mutat rá ebben a prózaversszerű szövegben, ám a test tárgyiasulásának végpontja, a kötet végén álló *Tank*, amelynek allegorikus olvasata egyszerre láttatja a nőt katonaként, harci fegyverként (tankként) és szexuális tárgyként: „Nem nő vagyok. Eszköz csak, katona. [...] Fegyver vagyok. [...] Áll a katona, mozog mögöttem, mit tudom én, ki az, csak mászon rám, csak süljön el bennem.” Bár ezek a szövegek jól vannak megírva, mégis stilizációk, s kevésbé hatásosak, mint a

klasszikus szerkezettel operáló műfaj társaik.

A kötetborító fotója és címe leginkább a *Kicsibaba* és az *Egyedül* című szövegeket rendeli egymás mellé: egy magányos nő „reborn dollt” rendel a neten, hogy kitöltse azt az űrt, amelyet a gyermekhiány okoz. Az *Egyedül* elbeszélője egy feleség, aki átvizsgálja közlekedési szakértő férje számítógépét, válásra keresve okot: „Igen, képek voltak ott [...] De nem nők voltak rajtuk. [...] Balesetek [...] meg

